

Philip Weissman

SOFOKLOVA ANTIGONA PSIHOLOGIJA USIDJELICE

Naslov originala: Philip Weissman: *Sophocles' Antigone: The Psychology of the Old Maid* u *Creativity in the Theatre*, Basic Books, 1965 New York/London

PREMIJERE

RAZGOVOR

FESTIVALI

VOĐA

HISTRIONI

AKTUALNOSTI

TEORIJA

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAMA

Okrenuvši se Sofoklovoj drami *Edip* i drugim izvorima ovog mita, Freud je (1937.) potvrdio univerzalnost jedne od svojih najranijih teorija o psihoseksualnom razvoju čovjeka, teorije o Edipovu kompleksu. Takve potvrde bile su nužne u to vrijeme jer nije bilo drugih psihoanalitičkih spoznaja koje bi se moglo navesti. U sljedećih šezdeset godina sabrana je u literaturi množina psihoanalitičkih, socioloških i antropoloških podataka koji potvrđuju valjanost njegovih izlaganja.

U sadašnjem cvatućem freudovskom dobu jedva da postoji područje psihoanalitičkog istraživanja o kojem se nije nagomilala znanstvena literatura. Povremeno se naiđe na kakvo kliničko područje kao što je ovo koje razmatramo – psihologija usidjelice – o kojem je vrlo malo napisano, unatoč činjenici što su takvi slučajevi često dolazili na psihoanalizu.

Tijekom kliničkog ispitivanja psihoseksualnog razvoja neurotičnog djevičanstva i usidjelštva (Weissman, 1964.) nisam bio u stanju pronaći pouzdanu literaturu koja se bavi tim stanjem. Motiviran potrebom nadilaženja tih prepreka i zanimanjem za kreativnu imaginaciju u drami, činilo se opravdanim osloniti se na Freudov povijesni model psihoanalitičkog istraživanja, kako bi se vrednovale kliničke formulacije o psihologiji ovih problema na osnovu literarnih i mitskih izvora. Zbog toga za ovo istraživanje izabirem Sofoklove drame o Edipo-

voj kćeri Antigoni. Promatrano s gledišta kreativne imaginacije, pokazat će se da, kada velik dramatičar poput Sofokla kreira lik kakav je Antigona, mi možemo anticipirati psihoanalitički valjan portret koji može poslužiti kao pomoć potpunijem razumijevanju psihoseksualnog razvoja usidjelištva.

Antigona u Sofoklovoj *Antigoni*

Vrijeme i okvir radnje drame slijede smrt Antigonina oca Edipa kada se dva brata, Eteoklo i Polinik, bore za tebansko prijestolje. Polinik napada iz Argosa i udara na sedam vrata Tebe; Eteoklo, kojega podupire Kreont, tebanski namjesnik, brani grad. U velikoj bici dvojica braće sukobljuju se licem u lice i ubijaju jedan drugoga. Jutro je nakon bitke; mrtvi, uključujući i dvojicu braće, još leže na polju. Kreont, sada bespogovorni vladar Tebe, naređuje da se Polinika, zato što se borio protiv vlastitoga grada, mora ostaviti da istrune na bojnopolju. Antigona, zatečena sukobom lojalnosti prema braći, zaručniku Hemonu, Kreontovu sinu, i državi, krši Kreontovu naredbu po cijenu vlastitog života.

Komad počinje Antigoninim preklinjanjem sestre Ismene da joj se priključi u prkosnom pokopu obojice braće. Antigonini nesvjesni motivi što želi da joj se sestra pridruži jesu da svi članovi obitelji opet budu sjedinjeni, ali ovaj put u smrti. Tako neće morati trpjeti odvojenost

od bilo kojeg člana obitelji, ako i ona i njezina sestra budu osuđene na smrt. Antigona polako otkriva svoju pobudu Izmeni:

*Jer draga do njeg – do dragog ću u grob leć,
Učini sveti grijeh. Ta dulje sviđat se
Ja svijetu moram onom negol' ovome,
Jer ondje dovijek ću počivat.*

U drugoj epizodi, razgovor između Antigone i Kreonta još dalje razotkriva Antigoninu iracionalnu svjesnu pobudu da prekrši Kreontove naredbe, kao i njezinu nesvjesnu želju da bude sjedinjena s obitelji.

*Antigona: Sramota nije štovat brata rodenog.
Kreont: Pa nije l' brat, što u boju pade s njim?
Antigona: Jest, brat od jedne majke, oca jednoga.
Kreont: Pa što ga onda kletom nudiš ljubavljju?
Antigona: Potvrdit to ti neće pali pokojnik.
Kreont: A štuješ njega ko i onog prokletog?
Antigona: Ta ne poginu kao rob, već kao brat.
Kreont: Jest, dom nam pustošeć, a onaj braneć ga.
Antigona: Al' opet takav da je zakon, želi Had.
Kreont: Al' čestit rđi ravan biti ne može.
Antigona: Tko znade, da l' se svetim dolje drži to?
Kreont: Al' dušman nikada, ni mrtav, nije drag!
Antigona: Al' ne za mržnju, već za ljubav rodih se.
Kreont: Pa siđi dolje, ljubi ih, kad ljubit već
Ti moraš.*

Time Antigona daje naslutiti da je njezina odanost Poliniku determinirana iracionalnom predanošću obiteljskoj zajednici. S obzirom da su se obojica braće okrenula protiv oca Edipa, kada se je oslijepio, a Antigona je ostala s njim, njezina dosljedna lojalnost prema obojici braće može se shvatiti samo kao nerazumna predanost obitelji. Njezin je stav razrada nesvjesne želje za jedinstvom majka-dijete. O tim osjećajima izjašnjava se u sljedećem govoru:

*Pa tako i ja žalit neću, snađe li me
Ovakva kob. No trup da sina matere
Ja rođene bez groba pustit odolim,
To peklo bi je, ali ovo ne žalim.*

U četvrtoj epizodi Sofoklo nam daje opis Antigonina uznapredovalog psiho seksualnog razvoja prema usidrelosti, njezinih ranih materinskih (prededipovskih) ljubavi, njezina obezvređenja i nesposobnosti da finalizira heteroseksualnu vezu i ima vlastito dijete. Ona objašnjava Kreontu:

*Pa kakvu zakonu to zborim za volju?
Da muž mi umre, drugoga bi dobila
I od drugoga dijete, da ga izgubim,
Al' jer mi mater pa i oca krije Had,
Brat nikakav se više rodit ne može.
Po zakonu te takvu cijeniš više ja
No ikoga, a Kreontu se učini
To grijeh i strašna drskost, glavo bratina,
I sad me nevjenčanu, bez svatovca ona
Ovako rukom zgrabi, vodi; udaje
Ni djece, onog tetošenja slatkoga,
Ne dostah se.*

U istom govoru Antigona pozdravlja svoju smrt kao ženidbenu zajednicu s voljenim članovima obitelji:

*Oj grobe, odaj mi bračna, dome ti
Oj dupki, vječna stražo, u te polazim
Do svojih. Na broj najviše od mrtvijeh
Njih pogibe, Persefona ih dočeka.
A od njih zadnja ja i ponajgrdnije
Sad silazim, prije no navrših žića vijek.
Al' silno gajim nadu da ću ocu svom,
Kad dođem, draga doć, a draga majčice,
I tebi, draga tebi glavo bratina.
Ta ja vas mrtve sama svojim rukama
I oprah i uredih; na grob žrtvu vam
Ja izlih.*

Tako Sofoklo opisuje svoju junakinju besprije kornim razumijevanjem njezinih nesvjesnih želja u drami *Antigona* koju je napisao u dobi od 55 godina.

Antigona u Sofoklovu *Edipu na Kolonu*

Sofoklo je 34 godine poslije, u poodmakloj dobi od 89 godina, napisao *Edipa na Kolonu*. Fantastično je s kakvom dosljednošću portret Antigone ostaje vjeran ranijoj karakterizaciji, unatoč Sofoklovoj osobnoj upletenosti s tom dramom.¹ Edip umire mirno i sretno na Kolonu; sahranjen je u grobu za koji zna samo Tezej, kralj Atene. Antigona, uciviljena zbog rastanka, kaže, kao što će reći i poslije povodom smrti braće: "Tad odvedi me onamo i ubij i mene."

U razvijanju lika Antigone, Sofoklo slijedi kronološki plan psihoanalitičara. Njegov prvi portret, u drami *Antigona*, opisuje ju u punoj životnoj snazi. Zaručena je za Hemonu, Kreontova sina, i predodređena da nikad ne iskusi bračnu ili seksualnu ljubav.

U drami *Edip na Kolonu*, napisanom tri desetljeća poslije, Sofoklo opisuje Antigonu u ranijoj dobi, posvećenu slijepom ocu. Tu nam daje nagovještaje o svojem razvoju u djetinjstvu koje predodređuje njezino djevojaštvo bez kraja. Slijepi Edip sabire život svoje kćeri:

Ova (pokazuje na Antigonu), otkad djetinjska

*Nju njega minu, te joj tijelce ojača,
Sved sa mnom otad nesretna se potuca
I starca voda; šumom divljom mnogoput
Bez hrane i bosonoga mi tumara
I mnogu kušnju, sunca žegu jadrnica
Vijek trpi; za milotu kućnog ne mari
Života, samo kad je kruha ocu joj.*

U prologu ove drame brzo se prepoznaje vrsta veze između Edipa i Antigone.

*Edip: Pa dajde, sjedaj me i čuvaj slijepca svog!
Antigona: To davno znam i ne treba da učim tek.*

U drugoj epizodi Kreont, nailazeći na Antigonu i Edipa, živo opisuje njihove živote:

*To pomislio ne bih, da u bijedu će
Past ona takvu, ko što pade jadrnica.
Dok za te, tvoju glavu skrbi koricom
Isprosjačena hljeba, tako mlada gle
A neudata, svakom otmičaru plijen!*

Edip pjeva hvalospjeve objema kćerima: "Dragi potporniji mog života", na što Antigona sama odgovara: "I sudruge u boli", čime otkriva intenzitet svoje povezanosti s roditeljem.

Sofoklo čini posve razvidnim Antigoninu predanost svim članovima obitelji, a ne samo ocu. U četvrtoj epizodi Polinik dolazi po očev blagoslov pred namjeravani rat protiv brata Eteokla. Otac, koji predviđa da će braća ubiti jedan drugoga, odbija ga. Unatoč odanosti ocu, Antigona ponovno pokazuje neobičnu lojalnost Poliniku, koji je nakanio zanemariti očevo pretkazanje. Ona preklinje brata da odustane od svoga plana. Iskazuje neobično velik strah od mogućnosti da bude napuštena zbog moguće smrti svoje nelojalne braće i zanemaruje činjenicu da zasad nije bilo prijetnje ocu, kome je najdublje privržena.

*Polinik: Pa treba l', mrijet ću!
Antigona: Nemoj, već me poslušaj!
Polinik: Ne nagovaraj, što ne treba!
Antigona: Oj, kukava*

Ako izgubim te!

Kad Edip umre, Antigona, vjerna kći kuće Labdačana, posvećuje se budućnosti:

*Al' ako je tako s voljom baš njemu,
Tad za nas je dosta. A ti nas u Tebu
Daj prastaru vrati, ne bi li kako
Ubistvu si braće na put mi stale
Što sada im prijeti.*

Iz dokaza o Antigoninoj ljubavi i odanosti ocu i braći moglo bi se zaključiti da se njezina čestitost i status neudane djevojke mogu pripisati nerazriješenoj edipovskoj privrženosti Edipu, Poliniku i Eteoklu. Međutim, preciznija i kvalitetnija raščlamba ovih privrženosti možda dovede do zaključka da one nisu bile istinski ili tipično edipovske te da su bile produžeci prededipovske ljubavi prema majci.

U studiji o neurotičnom djevičanstvu i usidjelištvu prikazao sam slučaj u kojem je pacijentica pokazala otvorenu, intenzivnu ljubav prema ocu i braći. Temeljita analiza pokazala je da je ljubavi prema ocu prethodila produljena faza isključive privrženosti prededipovskoj majci. Ta otkrića uspoređena su s Freudovim posljednjim prilozima ženskom psihoseksualnom razvoju u kojima je pokazao da su i Edipov kompleks i kompleks kastracije male djevojčice organizirani drugačije nego u dječaka. Temeljito ispitivanje triju posljednjih Freudovih priloga ženskom psihoseksualnom razvoju moralo bi biti repetitivno. No, imperativ je navesti jedan od njegovih obuhvatnih sažetaka u djelu *Ženska seksualnost* (Freud, 1961.).

Obavio sam promatranja o kojima predlažem ovdje izvijestiti... a koja su me navela usvojiti poseban pogled na žensku seksualnost. Prvo je bilo da je ondje, gdje je privrženost neke žene ocu bila posebno snažna, analiza pokazala da je tome prethodila faza isključive ljubavi prema majci koja je bila jednako snažna i strasna. Osim što je došlo do promjene objekta ljubavi, druga faza jedva da je dodala ijednu novu značajku njezinu erotskom životu... Druga činjenica podučila me je da je trajanje ljubavi također bilo uvelike podcijenjeno... Dosta, moramo računati s mogućnošću da je mnogo žena ostalo zarobljeno u prvotnoj ljubavi prema majci i da nikad nisu dostigle stvarni preokret prema muškarcima... Sve u toj sferi ljubavi prema majci činilo mi se u analizi tako teško pojmiti – tako zamagljeno godinama i gotovo nemoguće oživjeti – da se činilo kao da je podleglo nekoj posebno nesmiljenoj represiji. No, možda

PREMIJERE
RAZGOVOR
FESTIVALI

VOX
HISTRIONIS

AKTUALNOSTI
TEORIJA

NOVE KNJIGE
SJEĆANJA
DRAMA

sam ja stekao taj dojam zato što su žene koje su sudjelovale u analizi bile sposobne snažno prionuti uz ljubav prema ocu, u čemu su našle utočište od rane faze o kojoj govorimo.

S obzirom da je prededipovska privrženost majci u svim istraživanim psihoanalitičkim slučajevima tako zamagljena snažnom privrženosti ocu, postaje razumljivo što su dokazi za prededipovsku fiksaciju na majku u kreiranim likovima kao što je Antigona oskudni, ali značajni (Freud, 1961.). Sofoklo nam govori da je Antigona "sve otkako nju djetinjska briga minu i postade žena, provede sa mnom kao vodič i dadilja starcu – siroto dijete". U kliničkom slučaju usidjelišta pokazalo se da je fiksacija na prededipovsku majku dovela do regresivnog povlačenja u oralni stadij majke hraniteljice. U čežnji za djetinjstvom pacijentica je pokazala veću naklonost prema majčinoj skrbi; kao odrasla osoba manifestirala je istu sklonost u odnosima s muškarcima. Želja za odnosom hraniteljske skrbi često se preokrene i dijete postaje davalac tamo gdje je nekoć bilo primalac. Tako se dogodilo i s Antigonom, koja napušta dječju njegu i postaje očeva njegovateljica.

Kanzer (1948.) u svojoj studiji *Događanje Edipovog kompleksa u grčkoj drami* interpretira Edipova lutanja s Antigonom kao obnavljanje odnosa ovisnosti o majci nakon što ga je sljepoća odriješila grijeha. Prema Kanzerovu tumačenju, odnos otac-kći obrat je generacija. Zato on vidi Antigonu u odnosu djeteta ovisnog o majci sa svojim ocem, Edipom. Obrat uloga mora za Antigonu nužno proizlaziti iz njezine vlastite prededipovske ljubavi prema majci. U svojoj kasnijoj studiji o *Trilogiji o Edipu* (1950.), Kanzer se koleba u svojoj procjeni Antigone. Tijekom istog rada on vidi Antigonino kršenje Kreontovih naredbi kao "nastavak edipovske teme"; poslije to ocjenjuje kao "ljubav prema obitelji koju reprezentira Antigona".

Goethe (Eckermann, 1930.) kritički prosuđuje Antigonin govor u kojem ona izjavljuje da bi umrla za brata, ali ne za muža ili dijete, s obzirom da se ovi potonji mogu ponoviti, a brat ne može. On ove retke smatra neprimjerenima karakteru tragične junakinje koja će prekršiti kraljevski ukaz kako bi zaštitila čast obitelji (die Familienpietat). Kao što je već pokazano, to je jedna od mnogih proturječnosti u Antigoninu značaju. Ipak, kao psihoanalitičari, nismo iznenađeni otkrićem da psiho seksualna regresija u infantilnu svemoćnost može biti

sublimirana u vanjske čine svemoćnog heroizma. Tako Jean d' Arc, djeвица orleanska, koja bi zadržala pri seksualnom susretu s bilo kojim muškarcem, može, u službi Boga i domovine, žestoko ratovati s vojskama muškaraca.

Sofoklo nam daje više ključeva za ranu materinsku (prededipovsku) vrstu Antigonine edipovske privrženosti, koja se protegnula na sve članove njezine obitelji, i njezinu želju za sjedinjenjem i njegovateljskom ljubavlju. Ona pozdravlja smrt: *A od njih zadnja ja i ponajgrdnije / Sad silazim, prije no navrših žiča vijek. / Al silno gajim nadu, da ću ocu svom / Kad dodem, draga doć, a draga, majčice, / I tebi, draga tebi glavo bratina. / Ta ja vas mrtve sama svojim rukama / Oprah i uredih; na grob žrtvu vam / Ja izlih.*

Ako bi se legendu o Edipu zamislilo ponešto obrnutom, tako da Edip ubije sebe, a njegova supruga-majka sebe oslijepi i luta kao beskućnica, bilo bi moguće povjerovati da je Sofoklo mogao stvoriti Antigonu kao odanu i vjernu kćer koja bi njegovala svoju prokletu majku i koja bi željela umrijeti s njom. Dakle, njezina bi reakcija bila ista prema svakom od mučeničkih roditelja.

Drugi ključ Sofoklove jasne karakterizacije Antigonine rane materinske (prededipovske) fiksacije valja razabrati iz njegove diferencijacije dviju sestara. Obje kćeri odane su ocu, ali s izrazitim razlikama. Izmjena ne neguje oca tijekom njegovih lutanja. Ona ne postaje njegovim očima ni "jedinim potpornjem", a ni "drugom u boli". U lijepom kontrapunktu, Edipov govor o Antigoni kao nesretnom djetetu koje "minu dječja dob" završava ljubavlju i zahvalnošću prema Izmeni:

*A ti mi, dijete, prije stiže, proroštva
Sva noseć ocu tajom od Kadmejaca
Što za me se prorekla; bješe straža mi
Baš vjerna, kad iz zemlje mene goniše.
Pa s kakvim opet glasom dođe ocu sad,
Izmjena? Što te na put diže od kuće?
Ta prazna ti ne dođe, to ja stalno znam,
Al' samo da strahote meni ne nosiš!*

Tako Izmjena, koja ga također voli, služi ocu kao odrastao drug ili kći koja ima vlastiti dom. Ona pruža dokaz zrelije edipovski derivirane ljubavi. Kad Edip umre, Sofoklova Izmjena ne kaže da i ona želi umrijeti, kao Antigona. U drami *Antigona*, junakinja preklinje Izmenu da joj se pridruži u pokapanju brata. Izmjena, odana

ocu i sestri, ne vidi smisla u Antigoninoj želji da umre zbog nečasnog brata. Njezina je želja živjeti, dobiti oprost i možda ispuniti vlastiti život. Ona kaže Antigoni:

*Ao meni! Promislite, sestro, kako nam
Preminu otac omražen i neslavan!
Sam sebe zateče u grijehu, rukom on
Sam sebi svojom oči izbi obadvije;
Pa onda mati, k jednu žena – dvoja riječ
Pletenom zamkom skonča život sramotno.
A treće, brata dva u jedan sebe dan
Pogubiše; jandnici svojom rukom si
Smrt jednu oni jedan drugom zadaše.
Sad nas dvije same ostasmo, i najgora
Gle smrt nas čeka, ako protiv zakona
Mi pogazimo volju il vlast kraljevsku.
Al' na pameti imat treba: ženske smo
S muškarcima se stoga borit nećemo;
Pa onda jači nama zapovijedaju,
Te slušat nam je to i od tog bolnije.
Ja dakle molim one što pod zemljom su,
Nek oprostite, jer ovo sila sili me;
A poglavare slušat ću. Ta upet se
Baš preko snage – nije pamet nikakva.*

Izmenu veže uz oca duboka, ali racionalna ljubav iz djetinjstva. Antigona, junakinja kakva već jest, vezana je dubokom privrženosti uz sve članove obitelji, dobre i loše, ukorijenjenoj u iracionalnoj ljubavi malog djeteta prema prededipovskoj majci.

Značaj Antigonina doživotnog njegovanja oca procjenjuje se kao posljedica njezine prededipovske ljubavi prema majci s regresivnom oralnom željom za majkom hraniteljicom. Putem obrata njezine uloge u odnosu otac-dijete, njegovanje i hranjenje postali su glavni cilj njezine veze. Sličan okvir može se naći u povijesnom slučaju Breuera i Freuda Elizabete v. R. (Breuer & Freud, 1947.). Njezina situacija opisana je ovako:

Prvo, otac je umro, zatim je majka proživjela tešku operaciju očiju, a uskoro je udana sestra podlegla kroničnoj srčanoj bolesti koju je dobila nakon poroda. Naša pacijentica sudjelovala je u svim nedaćama, posebice u njezi oboljelih.

Već sam nagovijestio da bi se, kad bi legenda o Edipu bila modificirana tako da Edip umre, a oslijepljena Jokasta živi, moglo očekivati da Antigona (poput Elizabete v. R.) provede život skrbeći o majci. U začudnom

psihoanalitičkom istraživanju o toj temi *Kćeri koje njeguju svoje očeve – književni pregled*, Seidenberg i Papatthomopoulos (1962.) temeljito su ispitali sva značajna književna djela koja obrađuju tu temu. Slijedeći zaključak Breuera i Freuda u *Proučavanjima hysterije*, pokušavaju pokazati da se tema "hysterije" u mladih djevojaka, koje su pratile bolest i smrt svojih očeva što su ih aktivno njegovale, stalno pojavljuje. Također pokazuju da su te djevojke sklone ostati neudane i prihvaćaju ulogu njegovateljice svoga oca zbog edipovske želje da "izbore pobjedu nad majkom (imajući konačno oca za sebe) u klasičnoj edipovskoj borbi".² Konačno, sugeriraju da su ženske njegovateljice, opisane u književnosti antike i 19. st. kao i u povijestima bolesti Breuera i Freuda, kulturološki i sociološki, odraz inferiornog statusa žena koji se rijetko nalazi "danas u našoj naprednoj kulturi".

Iako se moramo složiti s njihovom opservacijom da su takve skrbne kćeri sklone postati hysterične usidjelice, neki od daljnjih zaključaka dvojbeni su. Antigona, kako ju je napisao Sofoklo, ne obolijeva od hysterije nakon dugotrajne skrbi o ocu, iako je mogla oboljeti, da je dulje poživjela. Uvjerjenje da je edipovska veza s ocem uzrok duboke privrženosti temelji se samo na očiglednom odnosu odanosti ocu, a ne objašnjava temu skrbljenja koja prati ove kćeri (kao Elizabetu v. R.) u njihovim odnosima sa svim članovima obitelji. Na nesreću, autori slijede Freudovu raniju formulaciju o ženskom Edipovom kompleksu, a zanemaruju njegovo konačno, znatno izmijenjeno kazivanje o tome u posljednjim priložima.³

Dok se ovo istraživanje bavi isključivo Sofoklovim kreiranim likom, Antigonom, kao prededipovskom starom curom, nikakva pozornost ne poklanja se drugim slavim usidjelicama u književnosti. Takve junakinje, kao što su Mlle. Cormon u Balzacovoj *Usidjelici* i Rebecca u Ibsenovu djelu *Rosmersholm*, čine se stvorene po istom nacrtu svjesne privrženosti ocu i nesvjesnih prededipovskih fiksacija. Djevojka Antigona, koja ima identične neurotske konflikte kao i njezine kolegice iz 19. st., može se danas sresti u društveno i kulturno prihvatljivim ulogama. Današnja Antigona nalazi se u različitim ulogama doživotne predane osobne pomoćnice ili nekom slavnom muškarcu ili ženi ili uglednim obiteljima.

Dakle, antički dramatičar Sofoklo i suvremeni Williams, članovi stvaralačkog bratstva koje postoji preko dvije tisuće godina, stvorili su likove koji rasvjetljavaju

PREMIJERE
RAZGOVOR
FESTIVALI

VOKAL
HISTORIJA

AKTUALNOSTI

TEORIJA

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAMA

naša suvremena psihoanalitička saznanja o usidjelici i prostitutki koje se nalaze na suprotnim polovima spektra psihoseksualnog razvoja žene.

Prevela: Ivana Barbarić Straža
Prijevodi iz Sofoklovih drama:
Koloman Rac i Nikola Milićević

¹ Kanzerova studija uspostavlja relaciju između Sofoklova osobnog života i suvremene atenske scene s tvorbom drame. Seidenberg i Papatthomopoulos uspjeli su dovesti u vezu sukobe kralja Edipa, kao ostarjelog oca u komadu, s jednako dramatičnim događajima ostarjelog oca Sofokla u njegovu osobnom životu.

² Autori sugeriraju da su "kćeri koje njeguju očeve možda motivirane bijesom koji osjećaju cijeloga života i osvetničkom željom prema dominantnim muškarcima u obitelji što proizlaze iz muškog kompleksa i zavisti zbog penisa" (Seidenberg i Papatthomopoulos, 1962.).

³ Autori tvrde da želja za ulogom njegovateljice može proizlaziti iz neprijateljskih, osvetničkih motiva prema ocu, zadovoljenih prisustvom njegovoj smrti. Rečeno nam je da su te želje manifestacije njihova muškog kompleksa i zavisti zbog penisa. A opet, ako se prate kasniji Freudovi prilozima ženskoj seksualnosti, neprijateljske, osvetničke želje muškog kompleksa s pridruženom zavistju na penisu su prededipovske, a ne edipovske i uglavnom usmjerene prema faličkoj majci, proširene na oca samo kao drugog surogata.

Sofoklo, *Antigona*. HNK Zagreb 1985. / Ena Begović